

MAARIT SIRENI

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Sitra tuulettaa maaseutuajattelua Aluekeskeisyydestä itsekeskeisyyteen?

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra on ottanut asiakseen pohtia suomalaisen maaseudun tilaa ja tulevaisuutta. Parhailaan käynnissä olevassa Maamerkit-ohjelmassa etsitään nimekkäiden konsulttitoimistojen voimin vastausta siihen, millainen rooli maaseudulla on tulevaisuuden suomalaisten hyvässä elämässä. Ohjelman tavoitteena ei ole vastata nykyisin maaseudulla asuvien ihmisten tarpeisiin tai edistää heidän hyvinvointiaan. Sen sijaan ohjelmassa pohditaan, mitä rahaksi ja sitä kautta suomalaisten hyvinvoinniksi muutettavaa käyttöä maaseudulla voisi olla tulevaisuudessa. Nämä pohdinnat edellyttävät johtaja Eeva Hellströmin mukaan maaseutua koskevien käsitteiden ja käsitysten reipasta tuulettamista ja uudelleenajattelua (Haukkala 2011: 3).

Maaseutuajattelun kuperkeikka

Maamerkkien viitoittaman uudelleenajattelun lähtökohtana on, ettei maaseutua voi pelastaa pelastamalla. Johtaja Hellström päinvastoin epäilee, että suomalainen maaseutu olisi jo yritetty pelastaa puolikuoliaaksi (Sitra 2011: 1). Jotta hautajaisilta vältytään, maaseutupolitiikka on Sitran mukaan uudistettava ja painopistettä siirrettävä nykypäi-

vän maaseutuväestön tarpeista tulevaisuuden hiili-neutraalikoiden, luomu-urbaanien, etno-maalaisen ja muiden uusmaalaisen maaseutuun kohdistamaan kysyntään. Ajassa kierähdetään siis notkeasti eteenpäin raskaista saattotunnelmista raikkaampien maaseutukysymysten äärelle.

Sitran esille nostamat tulevaisuuden maaseudun kysyntälähtöiset liiketoimintakonseptit ovat tuttuja kaikille maaseudun kehittämisen aivoriihiin joskus osallistuneille. Tarjolla on luomua, lähiruokaa, hevimusiikkia, polttopuiden pilkontaa ja muita ekologisista ja kiireettömiä elämyksiä. Sitran käsitteilyssä nämä ideat muuttuvat tuoreiksi ja vihereiksi siitä syystä, ettei niiden avulla niin sanotusti pyritä pelastamaan maaseutua, mikä tuomitaan paitsi mahdottomaksi myös tarpeettomaksi tehtäväksi. Maaseutua ei tarvitse pelastaa, sillä siihen sisältyy mahdollisuuksia, joita ei vain ole vielä oivallettu. Maaseudulla voisi tulevaisuudessa olla nykyistä huomattavasti merkittävämpi rooli suomalaisten elinvoiman lähteenä, mutta tähän ei Hellströmin mukaan päästä automaattisesti. Se edellyttää maaseutuajattelun uudistamista liiketoiminnassa, kehittämistyössä ja politiikassa. Avainkysymys maaseudun uudistuvan ja elinvoimaisen tulevaisuuden kannalta on se, että aluelähtöisestä ajattelusta ymmärretään siirtyä ihmislähtöiseen ja

globaaliin ajatteluun (Sitra 2011: 1–2).

Mitä Sitran peräänkuuluttamalla siirtymällä aluelähtöisestä ajattelusta ihmislähtöiseen ajatteluun sitten tarkoitetaan? Tarkoitusperiä avataan rivien välissä esimerkiksi jokin aika sitten julkaistussa monipaikkaisuutta käsittelevässä raportissa (Haukkala 2011).

Käsitteellä monipaikkaisuus tarkoitetaan elämän jakautumista useisiin paikkoihin ja tästä aiheutuvaa liikkumista. Ilmiö on monelle tuttu ja omakohtaisesti koettu. Ihmiset sekä maaseudulla että kaupungeissa osaavat nimetä arjestaan merkkejä monipaikkaisuudesta. Työ vie yhdelle paikkakunnalle, perhe on toisaalla, kesämökki kolmannessa paikassa ja lomilla lennetään kaukomaiden eksoottisiin kohteisiin. Monipaikkaisuuden sanotaan johtavan siihen, että nykyajan ihminen ei ole sitoutunut pelkästään yhteen paikkaan, eikä elämällä ole vain yhtä selkeää keskusta, vaan kaikki elämisen tilat voidaan kokea samanaikaisesti tärkeiksi ja merkityksellisiksi.

Dynaaminen ja helposti kiihtyneen poliitikonkin mieleen jäävä monipaikkaisuus ei ole uusi käsite eikä se ole alun perin Sitran pestaamien konsulttien keksintöä (ks. Hiltunen ym. 2007). Jonkinlaisena innovaationa voidaan kuitenkin pitää käsitteen käyttämistä tulevaisuuden maaseutua koskevien mielikuvien luomisessa. Monipaikkaisuuteen sisältyy vahva ja selkeä viesti siitä, ettei enää ole olemassa erikseen maaseutuväestöä ja kaupunkiväestöä. Sen sijaan on vain monipaikkaista tai paikatonta yleisväestöä, jonka elämässä maaseutu on monenlaisessa roolissa. Joillekin maaseutu voi olla osavuotinen elämän keskus, kun taas toisille se on etäisempi mielenmaisema.

Kun ihmiset ovat yksipaikkaisuuden sijaan monipaikkaisia, maaseudun kehittäminen tai pelastaminen – kuten esimerkiksi peruspalveluiden säilyttäminen – ei ole tarpeellista, sillä tulevaisuuden monipaikkaisen väestön elämässä ei kuitenkaan ole yhtä selkeää keskusta tai kotipaikkakuntaa, josta palvelut hankitaan. Monipaikkaisten ihmisten Suomessa alueiden ja maaseudun kehittäminen siinä muodossa kuin sitä on joskus harjoitettu käy perusteettomaksi, sillä palveluiden tuottaminen aluetta tai mielenmaisemaa varten ei kuulosta kovin tarkoituksenmukaiselta ja kustannustehokkaalta toiminnalta.

Näin paikkaan sitoutuneisuus ja siihen perustuva maaseutupolitiikka konstruoidaan näppärästi yhden käsitteen avulla ummehtuneiksi menneisyyden ilmiöiksi. Aluekeskeisen ajattelun virkeä vaihtoehto on ihmiskeskeinen ajattelu, jossa keskeistä on sen tunnistaminen, että jokaisen suomalaisen maaseutusuhde ja yksilöllinen maaseutuun kytkeytyvä hyvinvointiresepti ovat erilaisia. Yksilöt siis poimivat kysyntälähtöisesti maaseudusta juuri ne elementit, joista he kokevat saavansa vastinetta. Heidän tehtäväkseen myös jää koostaa itse itselleen useista paikoista muodostuva työn, asumisen, palvelujen ja vapaa-ajan toimiva kokonaisratkaisu. Näin yksilö turvaa valinnoillaan arkielämänsä sujuvuuden.

Mikäli yksilö kuitenkin vapaaehtoisesti valitsee osakseen yksipaikkaisen maalaisuuden, hänen on hyväksyttävä se tosiasia, että kokonaisuus saattaa jäädä vaillinaiseksi ja arkielämä muodostua työlääksi. Yksilön on otettava valintoja tehdessään huomioon se, ettei lääkäreitä ole kaikilla paikkakunnilla eikä kännykkä kuulu joka kylässä yhtä hyvin. Aluekeskeisyyden korvaava ihmiskeskeisyys tarkoittaa siis käytännössä sitä, että yhteiskunta ei ota vastuuta yksilön epäonnistuneista valinnoista. Selviytyäkseen yksilön on ajateltava omilla aivoillaan, oltava itsekeskeinen ja vapauduttava lamaannuttavasta paikkaan sitoutuneisuudesta.

Timantteja tuhkasta

Miten tätä Sitran äkillistä kiinnostusta maaseutua kohtaan pitäisi tulkita? Miksi valtion virallinen ajatushautomo on ottanut maaseudun mietintämyssyynsä? Internetsivuillaan Sitra kertoo olevansa yhteiskunnan muutostarpeiden tunnistaja ja muutosten mahdollistaja, joka toteuttaa kansantalouden voimavarojen käyttöä tehostavia hankkeita. Tavoitteena on edistää Suomen vakautta ja tasapainoista kehitystä, talouden määrällistä ja laadullista kasvua sekä kansainvälistä kilpailukykyä ja yhteistyötä.

Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että maaseudusta halutaan puristaa irti enemmän taloudellista hyötyä. Maaseutu on pihdeissä myös muista syistä. Kommentoimalla tarvetta uudistaa maaseutupolitiikkaa ja maaseutuajattelua aluekes-

keisestä ihmiskeskeiseksi ja globaaliksi Sitra kuuluu samalla niiden toimijoiden joukkoon, jotka rakentavat hyvinvoinnin, ekotehokkuuden ja kilpailukyyn nimissä uudenlaista järjestystä alueiden välisiin suhteisiin (vrt. Moisio & Vasanen 2008; Moisio 2009).

Maamerkit-ohjelmallaan Sitra osallistuu näkyvästi nykyymmärryksen valossa toivotunlaiseksi määritellyn aluerakenteen diskursiiviseen tuottamiseen. Hajautettua aluerakennetta ei arvatenkaan pidetä ratkaisuna globalisaation, teknologiakehityksen, ilmastonmuutoksen ja väestön ikääntymisen mukanaan tuomiin haasteisiin. Koko maan asuttuna säilyttäminen on päinvastoin syvässä ristiriidassa Sitran taloudellista kasvua ja kilpailukykyä painottavien näkemysten kanssa. Myös nykyisenlainen maaseudun kehittäminen on ristiriidassa kilpailukyyn edistämisen kanssa, sillä hyvinvointia tuotetaan Sitran näkemys mukaan parhaiten markkinavetoisella kehittämisselityksellä.

Tulevaisuuden timantteihin toimintansa fokusoinut Sitra ei siten ole vain perinteisen maaseutukentän uusi räväkäs toimija, vaan tavoitteiltaan ja päämääriltään siitä selkeästi erottuva agentti, jonka sanomisia ja tekemisiä on syytä seurata huolellisesti. Maamerkit antavat osviittaa siitä, millaisena kaupunkien ja maaseudun välinen suhde jäsentyy tulevaisuuden Suomessa.

Lähteet

- Haukkala, Teresa (toim.) 2011. Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitran selvityksiä 54. Helsinki.
- Hiltunen, Mervi, Kati Pitkänen, Mia Vepsäläinen & Jaakko Suvantola 2007. Mobile geographies in mobile societies: second home living in between theory and practice in rural Finland. *Muuttuva matkailu* 3–4/2007. Joensuun yliopisto, Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos. Savonlinna.
- Moisio, Sami & Antti Vasanen 2008. Alueellistuminen valtiomuutoksen tutkimuskohteena. *Tieteessä tapahtuu* 3–4: 20–31.
- Moisio, Sami 2009. Suomen valtion aluerakenteen muuntautuminen: teoreettisia merkintöjä ja empiirisiä havaintoja. *Politiikka* 51(3): 155–173.
- Sitra 2011. Maaseutupolitiikkaa on uudistettava – kysyntä ja globaalit haasteet maaseutuajattelun keskiöön. Tiedote 14.2.2011. Saatavissa: <http://www.sitra.fi/fi/Ohjelmat/maamerkitohjelma/Uutisarkisto>. [Viitattu 29.8.2011].